

Índex

Pròleg .....

Presentació .....

Introducció .....

1. Les circumstàncies històriques generals.....

2. La formació de la classe industrial catalana.....

3. Els intel·lectuals i la lluita liberal.....

Primera Part. La vida

I A CARDONA .....

1. La família.....

1.1. La línia paterna i el negoci de la sal.....

1.2. La línia materna: rellevància local i Dret .....

1.3. Influència familiar .....

2. La infantesa .....

3. Primers estudis .....

II. A CERVERA .....

1. Els estudis preuniversitaris de filosofia.....

2. Els estudis universitaris de Dret.....

III. A BARCELONA .....

1. De la vila ducal a la ciutat comtal .....

2. Tasca pedagògica i societat civil catalana .....

2.1. Presentació en societat.....

2.2. La seva personalitat .....

2.3. Més pedagogia .....

3. Expulsat de la Universitat .....

4. Segrestat a Girona.....

5. El retorn a la Universitat.....

6. La redacció de les Ordenances Municipals de Barcelona ..

IV. A MADRID.....

1. La tasca com a diputat .....
2. Una mort sobtada.....

Segona Part. El pensament

V. EL FILÒSOF.....

1. El Curs de Filosofia Elemental.....
  - 1.1. Ciència i empirisme .....
  - 1.1.1. La veritat demostrativa i la veritat inductiva ....
  - 1.1.2. La consciència i l'accés als fets.....
  - 1.2. Una visió útil de la filosofia .....
  - 1.3. La filosofia del sentit comú i l'Escola Catalana de Filosofia
2. El Manual d'Història de la Filosofia .....
- 2.1. Significació.....
- 2.2. Contingut .....
3. Els escrits inèdits.....
  - 3.1. La determinació humana.....
  - 3.2. Els sentiments morals.....
4. Balanç crític.....
  - 4.1. Absència d'una Filosofia del Dret.....
  - 4.2. Precedents i interès actual.....

VI. EL JURISTA.....

1. El Tractat de Dret civil .....
- 1.1. Context i contingut.....
- 1.2. Dret comú i Dret civil català.....
- 1.3. La rellevància social d'algunes institucions jurídiques catalanes.....
  - 1.3.1. La llibertat de testar.....
  - 1.3.2. L'emfiteusi.....
2. Les Institucions de Dret mercantil.....
  - 2.1. Sobre el naixement del Dret mercantil.....
  - 2.2. Les *Instituciones* i els manuals de l'època.....
  - 2.3. Un cop d'ull al contingut .....

2.3.1. La jurisdicció mercantil	
2.3.2. El català com a llengua dels llibres mercantils...	
2.3.3. El Dret marítim.....	
3. Martí d'Eixalà i l'Escola Jurídica Catalana.....	
3.1. Els trets de l'Escola Jurídica Catalana	
3.2. El paper del Dret romà.....	
3.3. La defensa del Dret propi.....	
3.4. L'ofensiva catalana contra el Codi civil.....	
3.5. El romanticisme i l'Escola Jurídica Catalana.....	
VII. EL POLÍTIC	
1. Els liberals a l'Espanya del segle XIX	
2. El liberalisme de Martí d'Eixalà	
3. Les intervencions parlamentàries	
3.1. Legalitat i estat d'excepció	
3.1.1. El discurs del 15 de gener de 1846.....	
3.1.2. El discurs del 1 d'abril de 1853	
3.1.3. Una comparació amb Donoso Cortés	
3.2. La defensa del proteccionisme.....	
4. Alguna mancança.....	
4.1. La irrupció d'un nou subjecte polític.....	
4.2. Una comparació amb Jaume Balmes	
Conclusions	
Bibliografia	

Pròleg

Cardona, amb més de mil cent anys d'història documentada, és una població que ha tingut etapes de gran esplendor i influència. També de declivi i crisi. La història del nostre país no s'explica sense el paper cabdal de la nissaga dels Cardona, els rics "senyors de la sal", emparentats amb les principals cases reials europees. El castell de Cardona, situat estratègicament al centre de Catalunya, dominant les valls del Cardener, ha estat objectiu de conquesta dels exèrcits que s'han disputat el domini d'Europa durant segles: des de Lluís el Pietós fins a Napoleó. Valgui per a tots l'exemple de l'obra *Mapes i plànols de la Història d'Anglaterra*, de N. Tindal, que publica un interessant plànol del castell de Cardona i la vila, en la reculada data del 1744-47, on s'explica el setge patit el 1711.

Herència d'aquesta llarga història és el valuós patrimoni monumental, artístic, industrial, natural i documental que la vila de Cardona guarda i que l'Ajuntament està posant en valor, dins d'un ambiciós programa municipal de recuperació del patrimoni i la memòria històrica, engegat l'any 2000. La recuperació del patrimoni té un objectiu intangible: recuperar i fomentar l'autoestima d'una població que l'havia perdut, després d'haver patit molt en les últimes dècades del segle passat, a causa del tancament de la mina i la pèrdua, gairebé total, de l'activitat econòmica. També, posar aquest coneixement a l'abast de la població i de les persones interessades en general. En aquest procés, la rehabilitació física és important, però ho és encara més recuperar les personalitats que han marcat una època, un pensament, que són exemple per a nosaltres mateixos i per a les futures generacions.

Amb legítim orgull, avui podem reivindicar com a cardonins el llegat científic dels nostres il·lustres avantpassats Fra Marc Orriols o de Cardona, el doctor Ramon Merli i Feixes, o l'enginyer Emili Viader i Solé, després de la corresponent recerca, posterior publicació i reconeixement institucional de la seva obra. També, entre els coetanis, Josep Maria Guix i Ferreres, eminent home d'Església. Entre els més egregis cardonins de totes les èpoques destaca la figura de Ramon Martí d'Eixalà, jurista, filòsof i polític, personalitat influent en

la societat civil catalana de mitjan segle XIX. Ara, gràcies a la investigació de Josep Maria Vilajosana, l'Ajuntament de Cardona es complau a editar *Vida i pensament de Ramon Martí d'Eixalà*, juntament amb la prestigiosa editorial Pagès-editors, de Lleida.

Aquest llibre sobre R. Martí d'Eixalà, nascut el 1808, al número 15 del carrer de Cambres, no solament ens aporta una visió completa de la personalitat polifacètica del “*savi modest i un model de virtuts*” com diu que el qualificava la premsa barcelonina al morir, el 1857, sinó que ens presenta una sinopsi de les circumstàncies històriques del que passava a casa nostra en el segle XIX, un segle massa vegades oblidat per la historiografia, incloses les idees filosòfiques del moment. Cal advertir, però, que el capítol dedicat al filòsof, per comprendre'l en tot el seu abast i profunditat, és a per iniciats en el món de la filosofia. Per tant, no em correspon fer-ne cap mena de comentari, que no sigui reconèixer l'esforç didàctic de l'autor del llibre.

La faceta del jurista, dins del pensament de Martí d'Eixalà, és especialment destacada pel que ens explica Josep Maria Vilajosana, sobretot pels seus estudis de dret civil i dret mercantil. Aquesta faceta se'ns fa especialment atractiva des de Cardona, per diferents raons: perquè forma part de la rellevant tradició familiar dels Eixalà i els Thomasa, homes de lleis vinculats a la Casa Ducal, i pel paper cabdal que Martí d'Eixalà va tenir en el plet amb el Duc per al reconeixement del *Dret d'Aymines*, instituit a favor dels vilatans, ja en la I Carta de Poblament atorgada pel Comte Guifré, i “*per sempre més*”.

L'última part del llibre està dedicada al polític. Martí d'Eixalà fou diputat per Barcelona a les Corts en quatre ocasions. El Dr. Vilajosana, en la recerca del pensament polític del nostre personatge, condueix el lector a través dels seus discursos parlamentaris i a la comparació amb altres personalitats que van marcar el pensament social de l'època.

En conclusió, aquest llibre té un gran interès perquè recupera per a Cardona i per al país la personalitat de Ramon Martí d'Eixalà, eminent jurista i filòsof. I té el mèrit d'estar escrit, amb el rigor del bon acadèmic, l'entusiasme del compatriota cardoní i amb un llenguatge que aconsegueix fer arribar al lector el llegat del nostre insigne avantpassat.

Em resta referir-me a la personalitat de l'autor. Exercir la funció d'alcalde comporta maldecaps que moltes vegades ni tan sols tenen res a veure amb les pròpies decisions o les competències que li pertoquen. També té compensacions immerescudes: a mi m'ha tocat constatar, i ho dic amb una immensa satis-

facció, que la nissaga de grans juristes que Cardona històricament ha donat, vinculada a l'administració ducal especialment, continua. Josep Maria Vilajosana i Rubio entronca plenament amb els grans noms que es remunten a la Edat Mitjana com Pere Xorn, Ramon Ferrer, Guillem d'Altarriba, Berenguer de Mercer, Ramon de Noguera, Ramon Llobet, Arnau de Mas, Pere Ripoll, Guillem de Salavert, Vicenç Canyes, Pere Carles d'Albalat i d'altres que van tenir continuïtat a l'alba de la modernitat amb cognoms tan il·lustres com els Pedroló, i la munió de destacats notaris i escrivans que portaven les tres notaries del castell i de la vila, i que són l'origen de les famílies benestants dels Olzina, Font, Thomasa, Malet, Mitjans i Gravoleda. I això és un orgull per Cardona.

Nascut a Cardona, fill de l'Esteve i la Mercè, de famílies cardonines, i casat amb la també cardonina Anna Maria Serra, reuneix, com ell mateix recorda en la presentació del llibre, la triple condició de jurista, filòsof i cardoní, com Ramon Martí. I com aquest, reuneix una altra condició: l'excel·lència en l'estudi, en el treball intel·lectual. Del seu cardonisme puc dir que l'exerceix sempre que pot, amb la naturalitat de qui és a casa seva i s'estima la seva gent i les mil·lenàries pedres que l'envolten. Pel que fa a la seva trajectòria professional, ha tingut importants responsabilitats en la judicatura i molt especialment en la gestió universitària, primer com a vicerector i ara com a degà de la Facultat de Dret de la Universitat Pompeu Fabra. Sobre la seva aportació en l'àmbit científic del dret i la filosofia, he indagat de fons universitàries properes a la seva persona aquella informació bàsica que em permetés situar-lo com mereix. El Dr. Vilajosana, catedràtic de Filosofia del Dret de la Universitat Pompeu Fabra, s'ha format en la millor filosofia analítica anglosaxona i amb la lògica deontica. És autor de publicacions que són un referent: *El significado político del derecho*, México, Fontamara, 1997; *Introducción a la teoría del derecho*, Madrid, Marcial Pons, 2004 (coautor junt amb J.J. Moreso); *Identificación y justificación del derecho*, Madrid, Marcial Pons, 2007; *El derecho en acción. La dimensión social de las normas jurídicas*, Madrid, Marcial Pons, 2010. Ha cultivat, per tant, ambdues dimensions del dret, la teòrica i la pràctica; diferents i alhora complementàries. La seva obra traspua una profunda preocupació per la transcendència política i social del dret. Entén el dret no com un fi en si mateix, sinó com “*un instrument del que es doten els éssers humans per perseguir certes finalitats o complir determinats objectius, utilitzant de manera prioritària*

*(encara que no exclusiva) una tècnica de motivació indirecta de conductes”.*¹ (1)

Per tant i per acabar, voldria deixar constància de la coherència personal del Josep Maria, que no deriva tan sols del seu model teòric, de la seva concepció del dret, sinó també de la seva pràctica com a jurista responsable i compromès amb la societat i el país, que posa el Dret al servei de la societat per intentar millorar-la. Per tant, el meu agraïment ha d'anar més enllà d'haver fet possible aquesta obra; vol ser un reconeixement, el reconeixement de l'Ajuntament de Cardona, a la seva trajectòria investigadora i docent, a la seva sensibilitat i al seu compromís social, també amb Cardona.

Josep Maria SALA I ESTEBAN
Alcalde de Cardona
26 de gener de 2011

1. J.Moreso y J.M. Vilajosana, *Introducción a la teoría del derecho*, Madrid, Marcial Pons, 2005, pàg. 25.

Presentació

Fent memòria, recordo que vaig sentir per primer cop el nom de Ramon Martí d'Eixalà fa una pila d'anys, just quan estava a punt d'acabar la carrera de Dret a la Universitat de Barcelona. Algú me'n va parlar al saber que tant Martí com jo havíem nascut a Cardona. En aquell moment –la veritat sigui dita– no vaig donar cap rellevància a aquesta petita coincidència. Estava enredat en coses molt més peremptòries com per prestar massa atenció a què li hagués succeït a un conveï meu del segle XIX.

D'ençà que vaig rebre aquesta informació han passat uns bons vint-i-cinc anys. Durant aquest temps m'he aplicat a formar-me com a filòsof i jurista tot dedicant el meu estudi a temes molt allunyats d'aquells que podrien haver fet que coincidís en algun instant amb Martí d'Eixalà. Però vet aquí que, transcorregut aquest temps, vaig sentir que era arribat el moment de fer alguna recerca que pogués acabar en una aportació –per petita que fos– a l'estudi de les arrels culturals del país.

Gairebé de manera simultània vaig redescobrir la figura de Ramon Martí d'Eixalà, ja que l'any 2008 es complí el bicentenari del seu naixement. Immediatament vaig intuir que no calia anar més lluny en la cerca de possibles autors que poguessin ser objecte d'estudi. Salvant totes les distàncies que calgui –cronològiques i de mèrits– em vaig adonar que ens unien tres característiques, que feien que no pogués defugir-ne el repte: ambdós som filòsofs, juristes i cardonins. I he de confessar que el tercer tret m'ha esperonat potser més que la resta.

Però vaig començar dubtant: tindrà interès per algú, començant per mi mateix, un autor tan llunyà? Vaig decidir posar fil a l'agulla llegint els seus textos filosòfics, primer encuriós, més tard amb enorme atenció. En una primera lectura vaig comprovar que era un autor de gran solvència. Val a dir que Martí és força conegut entre els filòsofs, els juristes i els historiadors que s'han interessat per l'estudi de la Catalunya del segle XIX. Però, tal com veurem al llarg

del llibre, hi predominen les referències superficials i certs tòpics que fóra bo desmuntar. El següent pas per a mi, va ser cercar obres que en parlessin en profunditat. Llavors vaig estudiar amb cura l'obra més completa que s'ha publicat al voltant de la seva figura, la d'en Jaume Roura (Roura, 1980). El meu recel aleshores ja no va ser més si tenia interès fer un estudi sobre Martí d'Eixalà. És clar que el té: ¿però no estarà ja tot dit?

La meua resposta pot semblar poc engrescadora: *en algun sentit*, ja està tot dit. Resulta temptador fer aquí referència a la *boutade* d'André Gide, quan sosté que totes les coses ja han estat dites, però com que ningú no escolta, sempre cal tornar a repetir-les. Però no vaig per aquí. Allò que importa ara és precisar per quin rumb es pot arribar a aquesta, en principi, decebedora afirmació. El llibre de Roura és molt complet i de gran nivell. L'anàlisi que fa tant de la vida com de l'obra filosòfica de Martí és exemplar. Però té uns límits. La recerca exhaustiva, tret propi de la tesi doctoral de què el llibre n'és una conseqüència, fa que en algunes parts el text pugui resultar un xic feixuc per qui s'hi apropia amb ulls inexperts. A més, com el mateix autor confessa, el fet de no ser jurista fa que deixi de banda l'anàlisi de l'obra jurídica de Martí. Aquesta circumstància provoca que el retrat del personatge, malgrat el detallisme amb què es tracten els aspectes filosòfics, quedi incomplet.

D'altra banda, la tesi doctoral recent de Judit Valls (Valls, 2009) –del tribunal de la qual vaig tenir l'honor de formar-ne part– paga el mateix peatge d'aquest tipus de recerca, però amb l'inconvenient invers a l'anterior. Com que l'autora és jurista, però no filòsofa, el seu text és a tot estirar complementari del de Roura, però el component filosòfic hi és gairebé absent.

En ambdós casos, endemés, no em sembla suficientment reflectida la vesant cardonina del personatge biografat. No dic que calgui ser del mateix poble per fornir-ne un retrat més complet, però hi ajuda. Algunes dades que oferiré al respecte eren fins ara inèdites i em semblen rellevants, per exemple el lloc exacte del naixement de Martí d'Eixalà o el paper destacat que tingué el seu pare en l'economia i política locals.

A diferència dels estudis precedents, el treball que aquí presento té la pretensió d'abastar les diferents facetes de la vida i del pensament de Ramon Martí d'Eixalà, la qual cosa fa que s'hi incloguin aspectes filosòfics, jurídics i polítics. Però la meua intenció és que aquesta amplitud de la temàtica abordada

vagi acompanyada d'una exposició selectiva dels temes i assequible per a una persona que, tot i tenir-hi interès i una mínima formació cultural, en sigui profana. Sóc del parer que, a diferència d'altres països, entre nosaltres manca encara una sòlida tradició de posar a l'abast de persones no especialistes en un matèria textos que en facilitin la comprensió. El desafiament per a qui ho intenta és construir un relat entenedor i autosuficient, sense perdre el necessari rigor que ha de presidir qualsevol activitat intel·lectual.

L'assoliment d'aquest objectiu, tal i com l'entenc, no està renyit amb donar una visió pròpia d'allò que un relata. En aquest sentit, la meua perspectiva hi és present al llarg del llibre. Hom la pot trobar tant en la tria dels elements escollits –i dels deixats de banda–, com en el punt de vista que adopto al reconstruir la vida i –sobretot– el pensament del nostre autor. Estic cert que altres persones en farien una reconstrucció diferent; destacarien qüestions del context històric en què va viure Martí que jo no he remarcat, mentre que en bandejarien d'altres que a mi m'han semblat rellevants; farien connexions del seu pensament que jo he descartat –o que ni tan sols m'he plantejat–, però rebutjarien o senzillament mai se'ls ocorreria fer les que aquí presento.

En definitiva, la manca de l'anhel exhaustiu més peculiar de les tesis doctorals fa que el resultat sigui un text allunyat voluntàriament del to propi d'una recerca d'especialista. Però que l'exposició sigui feta conscientment des d'una determinada perspectiva, l'aparta d'una mera descripció despassionada dels fets. Més aviat m'he plantejat aquest llibre com a un assaig divulgatiu. Això no vol dir que renunciï quan convingui a fer aportacions acadèmiques a l'estat de la qüestió. Tot i que he aprofitat les investigacions esmentades i d'altres que cito al llarg del treball, no he deixat de donar la meua pròpia opinió, espero que fonamentada, quan m'ha semblat que calia fer-ho.

L'objectiu que he perseguit al cap i a la fi és el de mostrar la rellevància històrica de qui ha estat segurament el cardoní de més relleu acadèmic, però fent-ne una interpretació des dels nostres dies. El procés d'elaboració del llibre ha estat per a mi un veritable desafiament, perquè es distancia considerablement de tot el que he fet fins ara. Potser precisament per això, n'he gaudit molt. Tant de bo hagi estat capaç de transmetre aquest gaudi. Però ja se sap: que el resultat sigui reeixit només al lector li correspon jutjar-ho.

El capítol dedicat als agraïments l'he d'encetar donant les gràcies més sinceres a l'Alcalde de Cardona Josep Maria Sala i a la Secretària de l'Ajuntament Maria Àngels Clotet. Quan els hi vaig explicar quina en duia entre mans no van dubtar ni un moment en fer seu el projecte i proposar-ne la publicació que se'n derivés, atès que encaixava perfectament amb l'objectiu de recuperació del patrimoni històric i cultural de la vila que s'han proposat i que confio no s'estronqui en el futur. La nostra trobada en aquest punt ha estat el que un pedant anomenaria una *joint venture*, una coincidència en les fites, que ha donat peu a una col·laboració de la que n'estic molt satisfet. He d'afegir que ja amb anterioritat m'havien dispensat un tracte exquisit donant-me mostres en diverses ocasions d'una reconeixença que ultrapassa els meus pocs mereixements. Han fet que fins i tot, per un moment, m'oblidi de que ningú no es profeta a la seva terra.

He de donar les gràcies també al Degà de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, Pedro Yúfera, i a la Directora de la seva Biblioteca, Isabel Juncosa. Mercès a l'autorització del primer i a l'ajut material de la segona, he pogut comptar amb una foto de l'únic retrat que es conserva de Ramon Martí d'Eixalà, la qual cosa m'ha permès usar-la per tal d'il·lustrar la portada del llibre. Tinc també un deute de gratitud amb el senyor Joan Parpal i Marfà, per permetre'm consultar els manuscrits inèdits del nostre autor i autoritzar-ne la seva reproducció gràfica.

Tot i que aquí presento una biografia, convé reconèixer de bell antuvi que no sóc historiador. En general, he donat per bones les recerques documentades dels qui m'han precedit. Només en comptades ocasions, que assenyalo oportunament, quan m'ha semblat que una dada no era prou coherent amb la resta o que hi havia una llacuna significativa d'informació, he cercat les fonts documentals que em permetessin eliminar incoherències o omplir buits. Afortunadament he pogut comptar amb el consell de persones que estan més avesades que jo a la recerca històrica. Josep Ferrer m'ha donat bones indicacions bibliogràfiques sobre Dret civil català i m'ha ajudat a no caure en excessives simplificacions en la matèria. De Tomàs de Montagut he rebut una lliçó –en tota l'extensió del mot– d'Història del Dret Català i consells de lectures molt pertinents. Ha tingut gran interès per a mi el contrast d'opinions amb Stephen Jacobson al voltant del paper dels advocats de Barcelona a la primera meitat del segle XIX. He tret un gran profit de la vasta saviesa de Rafael Ramis, qui m'ha evitat caure en errors de forma i de contingut en

la redacció del text. He gaudit també del recolzament continuat d'Andreu Galera, que, com a esplèndid coneixedor de la història de Cardona, m'ha descobert dades i fonts sobre el meu poble que m'han resultat cabdals per a la recerca.

Malgrat l'ajut rebut, de ben segur el llibre presentarà deficiències. No cal dir, però, que l'autor n'és l'únic responsable.